

1972 FEB 20
KÖBÁNYAI GYÓGYSZER

384. 3 J

Centenárium

244 Az iparosodás kezdete

A Középtérsi Bizottmány 1875. június 11-én foglalkozott a kőbányai szőlőterület kérdésével és a következő javaslatot terjesztette a főváros közgyűlése elé:

„Tekintettel arra, hogy a tapasztalás szerint Kőbányán a szőlőművelés évről évre kisebb területekre szorítkozik, mert maguknak a szőlőbirtokosoknak egy része a már különben is évtizedek óta hanyatlásnak indult szőlőműveléssel önként felhagyván, telkeiket más módon igyekeznek értékesíteni, és így Kőbánya szőlőhegyi jellegét, mindinkább elveszti, illetőleg már jórészen el is veszítette”. „... A kőbányai területen levő telkeknek felosztása, illetve használatát a főváros bármely más területén érvényben lévő szabályoknak megfelelően, és így tehát minden speciális, úgy az iparra, mint egyes háztulajdonosokra hátrányos korlátozások nélkül megengedhető”.

Valójában ezzel a tanácsi előterjesztéssel kezdődött — ha megkésve is — Kőbánya kapitalista fejlődése. Most 1875-ben a főváros többi része után Kőbányán is mobilizálódtán a földtulajdon és lehetővé vált az ipar bárhol való megtelepülése.

Nyugaton a gyáripar fejlődése mindenütt a könnyűiparral és ezen belül a posztóiparral, textiliparral kezdődött. A magyar ipar elsősorban a mezőgazdasággal kap-

csolatos iparágakat fejlesztette előszeretettel, mint a szeszgyártás, cukorgyártás, malomipar, élelmiszergyártás.

1850-ig Magyarországon összesen 313 gyár létesült, ami még a monarchia osztrák részéhez viszonyítva is igen kevésnek mondható.

Kőbánya egyik első gyárában, a Kőbányai úti Magyar—Belga Gépgyárban úgy alakult a helyzet, hogy a vezető és felügyelő munkások mind idegenek voltak és nem tudták megértetni magukat az alsórendű munkát végző magyar nemzetiségű munkásokkal.

A kapitalizmus kezdeti fejlődése Magyarországon is kedvezett a tehetséges gyár-alapítók, gyárszervezők érvényesülésének. Elvéve még az is előfordult, hogy egyszerű munkából tőkés lett. Ennek legkiválóbb képviselője Ganz Ábrahám, akinek tevékenysége összefügg Kőbánya egykori legnagyobb vagongyárával, a ma VIII. kerülethez tartozó Ganz Vagongyár keletkezésével.

A belga Guillén A. E. cég felszámolta brünni vállalatát és busás üzleteket szimatolva tisztviselőivel, művezetőivel és szakmunkásaival együtt Budapestre sietett. A felpakolt alkalmazottaihoz magyar segédmunkásokat szervezett és részvénytársasági alapon Magyar—Belga Gép- és Hajóépítő Társaság néven a Kőbányai úton megtelepedett.

Még a kiegyezés évében létesült ugyancsak a Kőbányai úton a Magyar Vasúti Kocsigyár Részvénytársaság.

Ugyancsak ebben az évben indította meg üzemét a Magyar—Svájci Gépgyár Rt.

Ebből a három gyárból csődök és különböző átszervezések után jött létre később a Ganz Vagongyár, az Allami Gépgyár, ismertebb nevén a MÁVAG és az Északi Főműhely.

A X. kerület legnagyobb gyártelepe egészen az 1950-es kerületi átszervezésig a MÁVAG volt.

Egy időben különleges helyet foglalt el Kőbánya vasiparában az Oetl-féle vasöntőde és a Schuller-féle Irószergyár.

A vegyi- és gyógyszeripar mindenkor Kőbánya jelentős iparágai közé tartozott.

Valamennyi jelentős vas- és fémipari üzem Kőbányán még az első világháború előtt létesült. Több más iparággal (például textilipar) szemben a vasipar már az 1910-es évek idején telített volt Kőbányán, és egyetlen tőkés sem merte megkockáztatni, hogy betörjön ebbe az iparágba. Hiszen nem remélhette, hogy a régi, kipróbált, tőkeerős vállalatokkal a siker reményében felvehesse a küzdelmet.

A vasipari munkásság létszáma egyértelműen mutatta, hogy az egyes iparágak között Budapesten a vas- és fémipari szakma vezetett. De ebben a szakmában az első világháború előtt a nők munkáját még alig vették igénybe. A helyzetet a háború kitörése változtatta meg alapvetően. A férfi munkások zöme bevonult, A gyárosok rá-

kényszerültek a női munkaerő igénybevételére.

A téglagyártás Kőbánya egyik legrégebbi iparága. Először a téglagyárai még 1800 körül létesültek. A legnagyobb a „Köszénbánya és Téglagyár Társulat Pesten”, közismert nevén a Drasche-téglagyár volt. Létrejöttét tulajdonképpen egy nagy természeti katasztrófának, az 1838-as pesti árvíznek köszönhette. Az akkori Pest háza túlnyomó többségükben vályogból épültek, és a körülmény nem kismértékben játszott közbe abban, hogy 1838-ban a pesti házak oly hirtelen, szinte kártyavárként omlottak 3-szra.

Magyarországon aránylag későn fejlődött ki a textilipar. Jelentős állomása volt a Kammer Testvérek Szövőgyárának megalapítása 1904-ben a Gyömrői úton.

Kőbánya ipara már a főváros gyárfejlődésének kezdetén is az élen járt. A 80-as évektől kezdve 30 éven át szinte megállás nélkül létesülnek új és új üzemek Kőbányán.

Körülbelül 1910—1912-re nyugvópontra jut Kőbányán a gyáralapítás. A világháború előtti évek ezért alkalmasak az összegezésre.

A rendelkezésre álló 1913-as adatok szerint a kőbányai ipar teljes volumenje ebben az évben a következő volt: a 77 nagyobb ipari vállalat között volt 7 vasgyár, 7 gépgyár, 4 sörgyár, 1 malátagyár, 8 téglagyár, 2 vas- és fémöntő üzem, 3 fémáru gyár, 2 mérleggyár, 12 faáru gyár, 2 szalámigyár, 2 kenyérgyár, 4 rum- és likörgyár, 10 vegyszeti gyár, 3 cement- és kőáru gyár, 1 műtrágyagyár, 1 kőolajgyár, 1 textilgyár, 1 ruggantagyár, 1 vattagyár, 1 bőrgyár, 1 gombgyár, 3 szódavízgyár.